

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

VICTOR FERKISS, *The Future of Technological Civilization*, George Braziller, New York 1974, 369 s.

Professorn i statskunskap vid Georgetown universitet **Victor Ferkiss** har under de senaste åren gjort sig känd och omtalad som en förespråkare för nya ideologiska riktlinjer i det framtida mänskliga samhället. I sitt senaste arbete om den teknologiska civilisationens framtid lanserar han den intressanta tesen, att alla de nu dominerande ideologiska huvudsystemen såsom konservatism, liberalism och socialism är föråldrade och inte svarar mot samhällets aktuella behov och utvecklingstendenser. I stället presenterar han en ny ideologi, kallad »ekologisk humanism», som inte avser att direkt framträda som en motsats till någon av de nu existerande ideologierna utan som småningom kan tänkas påverka dem alla och förändra deras innehåll i enlighet med den teknologiska civilisationens krav.

Motiveringen till denna utan tvivel uppseendeväckande och djärva tes är, att det mänskliga samhället på grund av teknologins explosionsartat snabba utveckling förändrats till den grad, att hela dess existens råkat i allvarlig fara. Det verkar nu fullt möjligt, säger Ferkiss, att människosläktet inom en överskådlig framtid kommer att försvinna för att eventuellt ersättas av annorlunda beskaffade varelser. Faran för förintelse hotar därvid inte blott på det fysiska planet i form av långt utvecklade massförstörelsemedel utan även på det psykiska genom ett slags total intellektuell kollaps.

I denna situation anser Ferkiss att människans relationer till naturen framträder som det viktigaste politiska problemet. Det är nödvändigt att genom acceptandet av en

ny helhetssyn vinna kontroll över teknologin och återställa en positiv kontakt till naturen. Samhällets gemensamma mål och mening måste klargöras, varvid de framtidsorienterade, futurologiska riktlinjerna betraktas som lika viktiga som de historiska. Framför allt är det nödvändigt att med vetenskapens tillhjälp noggrant kontrollera teknologins utveckling och användning.

Är då detta omöjligt med utgångspunkt från en liberal eller socialistisk ideologi? På denna fråga svarar Ferkiss med att hänvisa till den historiska utvecklingen och först och främst tidpunkten för liberalismens uppkomst. Världen var under John Lockes tid mindre än de är nu och det fanns därför rum för en obegränsad tillväxt. Denna obegränsade tillväxt som också är ett mål för socialismen leder emellertid till att en del människor blir rika medan andra är fattiga. På Lockes tid kunde detta te sig naturligt, men i det nuvarande läget är konsekvenserna ödesdigra.

För att bemästra situationen kräves därför enligt Ferkiss en ny helhetsinställning, ett slags andlig helhetsrevolution. På basen av den kan ett nytt universellt politiskt system växa fram. Inom ramen för detta system betonas människans sociala natur gentemot den liberala individualismen. Ett centralt drag är att ekonomin bör underordnas politiken och att balans betraktas som viktigare än tillväxt. Det balanserade samhället behöver dock inte vara statisk. Det viktigaste är att teknologin underkastas social kontroll. Kommunikation, inte produktion, blir därvid teknologins huvuduppgift.

Dessa riktlinjer är ju högst allmänt utformade och anknyter sig på många punkter till en pågående allmän världsdiskussion, varför man gärna efterlyser mera precisa formuleringar av grundprinciperna. Meningen är dock inte

att framlägga någon noggrant utformad modell. Ferkiss inriktar sig mera på allmänna synpunkter som material för den fortsatta diskussionen. Så understryker han att ett accepterande av en universell världsgemenskap inte behöver betyda, att man bör upprätta en »världsstat». Detta är helt säkert viktigt att framhålla, emedan staten är en social organisationsform som är skapad för att tillgodose helt andra behov än dem som kännetecknar mänskligheten som helhet.

En annan fråga som intresserar Ferkiss är förverkligandet av den enskildes frihet under förutsättning att man förkastar den liberala individualismen i traditionell bemärkelse. En central tanke är att friheten förverkligas genom positiva relationer till andra, alltså i ett slags form av ömsesidigt beroende, interdependens. Därvid betraktas själva deltagandet i den politiska processen som utomordentligt viktigt. Den grundläggande planeringen av hela systemet måste kombineras med decentralisering så att varje individ kan ta del i utformningen av sin omgivning. Krav på kulturell likformighet bör ej heller framställas.

Det är klart, att många av den ekologiska humanismens idéer som Ferkiss framställer dem har kommit fram i andra sammanhang, under något olikartade beteckningar och med divergerande betoning av vad som bör anses vara mest centralt. Vi har upplevt många rörelser som förkastar användningen av våld eller protesterar mot företeelser som nationalism, militarism, konsumtionism och ohämsad individualism. Röster i denna riktning har höjts inom olika politiska läger. Protesterna blir emellertid verkningslösa om de inte kombineras med klara och genomtänkta alternativ, användbara riktlinjer för planering av framtiden. Det är väl just bristen på alternativ som gjort, att entusiasmen för den för några år sedan så populära »nya vänstern» inom den akademiska världen visat påfallande tendenser att ebba ut.

Hur man än bedömer värdet av de idéer Ferkiss framlagt är det uppenbart, att de bör betraktas som ett beaktansvärt inlägg i en fråga av central betydelse för mänskligheten. Oberoende av sin ideologiska hemvist är

knappast någon i dagens läge beredd att förneka betydelsen av en universell, ekologiskt inriktad humanism som ett vapen för att förhindra att människan blir en slav under teknologin. Likaså har många en känsla av att obegränsad tillväxt inte längre kan betraktas som ett centralt mål för mänskligheten och att både liberalismen och socialismen i sin nuvarande utformning är ideologier anpassade för det industriella samhället, medan vi nu håller på att övergå till en ny samhällsstruktur, den postindustriella. Detta betyder givetvis inte, att man förkastar alla tankar som ingår i de liberala eller socialistiska tankesystemen, men att man prövar dem kritiskt och försöker omforma dem till en ny helhetssyn, en fastare grund att bygga på med tanke på mänsklighetens framtid. Håller man konsekvent fast vid denna strävan bör den viktiga diskussionen om ideologisk förnyelse kunna fortgå i konstruktiv anda.

Göran von Bonsdorff